

طرح نظام ملی سنجش آموزش

تنظیم: زینب گلزاری

آن‌هاست که به‌عنوان ابزاری قوی برای بهبود کیفیت آموزش و همچنین بهبود فرایند یاددهی - یادگیری می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. سنجش بازده‌های آموزش به چند روش صورت می‌گیرد: این روش‌ها عبارت‌اند از:

سنجش‌های کلاس‌محور و مدرسه‌محور

سنجش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در رسیدن به هدف‌ها و مطالب تدریس شده در کلاس درس، شناخته‌ترین و متداول‌ترین شیوه سنجش است که توسط معلمان و مدارس انجام می‌گیرد. امتحانات و سنجش‌های کلاسی در واقع با آموزش‌های داده شده و فعالیت‌های انجام شده در کلاس درس مرتبط‌اند. هدف از سنجش‌های کلاسی، تعیین رشد و پیشرفت دانش‌آموزان و میزان موفقیت آن‌ها در رسیدن به معیارها یا استانداردهای تعیین شده معلم کلاس است.

به سبب متفاوت بودن پرسش‌های سنجش در مدارس مختلف، از نتایج این سنجش‌ها نمی‌توان برای مقایسه و شناخت نقاط قوت و ضعف مدارس بهره گرفت.

سنجش سراسری یا عمومی

هدف این نوع سنجش، اندازه‌گیری عملکرد تمام دانش‌آموزان یک پایه (معمولاً آخرین سال یک دوره آموزش) با آزمون یا آزمون‌های یکسان و شیوه‌ای هماهنگ است. با توجه به دقیق بودن پرسش‌های امتحان و یکسان بودن اجرا و نمره‌گذاری، امکان مقایسه دانش‌آموزان، مدارس و مناطق آموزشی از طریق نمره‌های کسب شده در سنجش وجود دارد.

سنجش‌های عمومی معمولاً رقابتی و اثرگذارند. در مواردی که از نتایج سنجش برای تصمیم‌گیری درباره دانش‌آموزان (ارتقا، مدرک و گواهی تحصیلی) استفاده می‌شود، دست‌اندرکاران با

مقدمه

ارزشیابی معتبر و علمی کیفیت نظام آموزشی کشور، نیازمند ابزارهای دقیق، معتبر و مستمر است. با وجود چنین ارزشیابی‌ای می‌توان تحلیل درستی از وضعیت آموزش کشور ارائه داد و مشکلات و موانع را شناسایی و برای رفع آن‌ها برنامه‌ریزی کرد. آنچه امروز از آن با عنوان سنجش و ارزشیابی سراسری در نظام آموزشی کشور یاد می‌شود، به واقع، بررسی میزان دستیابی به اهداف کتاب‌های درسی و محتوای آموزشی است. نتایج این ارزشیابی، گزارش درستی از وضعیت نظام آموزشی در اختیار متولیان برنامه‌ریزی قرار نمی‌دهد. عدم شناسایی درست نقاط ضعف، به برنامه‌ریزی‌هایی با حداقل تأثیر و کارآمدی منجر می‌شود.

طرح نظام ملی سنجش آموزش در کشور، راهکاری برای مقایسه عملکرد نظام آموزش کشور در سال‌های مختلف است. گزارش‌های حاصل، ابزاری معتبر برای تحلیل، شناسایی و تعیین جهت حرکت نظام آموزشی به سمت اصلاح یا بهبود در اختیار برنامه‌ریزان می‌گذارد.

گزارش حاضر بخشی از پژوهش دکتر علی‌رضا کیامنش است که در طرح نظام ملی آموزش انجام گرفته است.

بررسی مبانی سنجش ملی

تصمیم‌گیری و پاسخ‌گویی در مورد مسائل آموزشی، مستلزم جمع‌آوری اطلاعات مناسب در زمینه یادگیری دانش‌آموزان است. مسئولان نظام آموزشی تنها در صورت آگاهی دقیق از آنچه دانش‌آموزان در نتیجه آموزش می‌دانند و می‌توانند انجام دهند و یا آنچه باید بدانند و انجام دهند، می‌توانند برای رفع کمبود و ضعف‌های شناخته شده برنامه‌ریزی کنند.

هدف اصلی سنجش و ارزشیابی، کمک به تعیین استانداردهای کسب شده در سطح کشور یا استان و منطقه و افزایش تدریجی

مشکلات و اعتراضات زیادی روبه‌رو می‌شوند که از جمله آن‌ها می‌توان به اعتراض نسبت به غیر عادلانه بودن این سنجش‌ها به علت یکسان نبودن امکانات و تجهیزات مدارس، تأثیر عوامل مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر عملکرد دانش‌آموزان و همچنین امکان تقلب و دست‌کاری در نتایج اشاره کرد.

سنجش‌های ملی

سنجش ملی آموزشی نوعی از سنجش است که در تمام کشور اجرا می‌شود. این نوع سنجش را تحت شرایطی می‌توان همان امتحانات رسمی یک کشور دانست که با ارتقای تحصیلی و اعطای مدرک همراه است و با برنامه درسی ملی به شکل رسمی عجین می‌باشد. به‌طور کلی، سنجش ملی آموزشی می‌تواند با اهداف زیر انجام شود:

- نشان دادن عملکرد دانش‌آموزان در طول زمان؛
- ارزشیابی تأثیر اصلاحات یا ابداعات آموزشی؛

- مقایسه عملکرد دانش‌آموزان در ابعاد منطقه‌ای، جنسیتی و پیشینه‌ای؛
- گزارش عملکرد دانش‌آموزان در برابر برون‌داده‌های برنامه درسی؛
- اندازه‌گیری عملکرد دانش‌آموزان در برابر شاخص‌های محلی یا بین‌المللی؛
- ایجاد مبنایی ملی برای مقایسه عملکرد دانش‌آموزان در آینده.

سنجش‌های بین‌المللی

تا حد زیادی مشابه سنجش‌های ملی مبتنی بر نمونه‌اند. تفاوت عمده آن‌ها این است که سنجش‌های ملی در داخل کشور تهیه می‌شوند و به اجرا در می‌آیند اما در سنجش‌های بین‌المللی، بخشی از مراحل کار به‌صورت گروهی یا توسط متخصصان دیگر کشورها انجام می‌گیرد. سؤال‌های آزمون دربرگیرنده فصل مشترک برنامه‌های درسی کشورهای شرکت‌کننده در مطالعه است. سعی می‌شود هر سؤال آزمون در برنامه‌های درسی ۸۰ درصد کشورهای شرکت‌کننده وجود داشته باشد. به همین دلیل، فقط بخشی از سؤال‌های آزمون در برنامه درسی یک کشور تدریس می‌شود. هدف از مطالعات بین‌المللی، مشخص کردن پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان یک کشور در داخل همان کشور و مقایسه آن با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سایر کشورهای شرکت‌کننده در مطالعه است. این مطالعات معمولاً به روش روندپژوهی، هم‌دست‌های انجام می‌شوند.

بررسی سنجش آموزشی در چند کشور

اجرای سنجش‌های ملی، بیانگر عزم ملی کشورها برای

کسب آگاهی از میزان پیشرفت دانش‌آموزان خود از ابعاد مهم تحصیلی نظیر سواد، ریاضیات، علوم و در مواردی فناوری اطلاعات و ارتباطات و شهروندی است. برای نمونه، شورای تحقیقات آموزشی استرالیا به‌طور گسترده برای مدارس، آزمون‌های گروهی و فردی از جمله آزمون‌های حساب کردن، سوادآموزی، توانایی عمومی، تیزهوشان و استعدادهای درخشان، سواد هیجانی و نیازهای خاص تهیه می‌کند. در تایلند «سازمان توسعه برنامه درسی و آموزش» وزارت آموزش و پرورش مسئولیت حفظ کیفیت آموزش و پرورش را بر عهده دارد و این وظیفه را از طریق اجرای سالانه سنجش ملی برون‌داده‌های یادگیری در پایان دوره‌های ابتدایی (پایه ۶)، مقدماتی (پایه ۹) و پیشرفته (پایه ۱۲) انجام می‌دهد.

در جمهوری کره قبل از تهیه ابزار سنجش، برنامه درسی ملی تجزیه و تحلیل می‌گردد و استانداردهای پیشرفت مشخص می‌شوند. آزمون‌های مورد استفاده برای اجرای سنجش‌های ملی، توسط «مؤسسه ملی ارزشیابی آموزشی» تهیه می‌شوند. سنجش ملی پیشرفت تحصیلی برای نظارت بر استانداردهای ملی پیشرفت تحصیلی (نه برای مدرک و تعیین وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان) در چندین موضوع درسی و در پایه‌های ۳، ۶، ۹ و ۱۰ اجرا می‌شود. اکثر مدارس به‌صورت داوطلبانه در این سنجش‌ها شرکت می‌کنند. بهبود کیفی آموزش ابتدایی و متوسطه، بهبود و توسعه آموزش و یادگیری در سطح ملی از طریق تهیه و اجرای برنامه‌های درسی و ارزشیابی آموزشی، رسالت اصلی و اولیة این مؤسسه است.

در ایتالیا، وزارت آموزش و پرورش هدف‌های برنامه درسی هر درس در هر پایه را تدوین می‌کند. آزمون‌های کشوری (ملی) با توجه به هدف‌های تدوین شده برای هر درس توسط «مؤسسه ملی سنجش نظام آموزشی» در درس‌های اصلی نظیر زبان

با توجه به تأثیر نتایج سنجش بر دانش‌آموزان، این امکان وجود دارد که معلمان به تدریج به تدریس مطالب مورد سؤال در سنجش‌های عمومی گرایش پیدا کنند

آموزش، برنامه‌های خاصی تدوین می‌شود و به اجرا درمی‌آید.

تفاوت سنجش‌های عمومی و ملی

سنجش‌های عمومی معمولاً با هدف تعیین میزان دانش و مهارت دانش‌آموزان در مطالب آموخته شده و در نهایت، تصمیم‌گیری در مورد ارتقا و صدور مدرک تحصیلی، هدایت تحصیلی، گزینش دانش‌آموزان برای ورود به دوره‌ها یا برنامه‌های خاص انجام می‌گیرند. تعیین میزان دانش و مهارت فرد دانش‌آموزان و قضاوت در مورد عملکرد هر فرد، مهم‌ترین کارکرد سنجش‌های عمومی است. به همین سبب، همه دانش‌آموزان پایه تحصیلی مورد نظر در این نوع سنجش شرکت دارند.

پرسش‌های سنجش‌های عمومی یا کشوری معمولاً یک بار مصرف‌اند. به همین سبب، امکان بررسی و محاسبه شاخص‌های آماری آزمون و سؤال‌های آزمون وجود ندارد. با توجه به تأثیر نتایج سنجش بر دانش‌آموزان، این امکان وجود دارد که معلمان به تدریج به تدریس مطالب مورد سؤال در سنجش‌های عمومی گرایش پیدا کنند.

سنجش‌های ملی (از طریق سرشماری و سنجش تمام دانش‌آموزان کشور در پایه تحصیلی خاص یا از طریق انتخاب یک گروه نمونه معرف از دانش‌آموزان هدف) به خصوص سنجش‌های نمونه‌محور، معمولاً با هدف ارزشیابی آموزشی و بررسی میزان موفقیت نظام آموزشی در رسیدن به هدف‌های آموزشی و کسب معیارهای آموزشی انجام می‌گیرند. در این نوع سنجش، طیف گسترده‌ای از هدف‌های برنامه درسی در آزمون مورد توجه قرار می‌گیرد.

سنجش‌های ملی برخلاف سنجش‌های عمومی که هر سال تکرار می‌شوند، با فاصله زمانی ۲-۴ سال و یا بیشتر انجام می‌گیرند.

در سنجش‌های ملی گاه همه دانش‌آموزان و گاه نمونه معرفی شده از دانش‌آموزان یک پایه در آزمون شرکت می‌کنند. چون عملکرد دانش‌آموزان در محتوای برنامه درسی مورد توجه است نه عملکرد فرد فرد آنان، ضرورتی ندارد که تمام دانش‌آموزان به سؤال‌های یکسان پاسخ دهند. با استفاده از نمونه‌گیری ماتریسی چندگانه گروه‌های مختلف، نمونه‌های دانش‌آموزی به مجموعه سؤال‌های مختلف آزمون پاسخ می‌دهند. این شیوه باعث می‌شود که از یک طرف، زمان اجرای آزمون در مدارس کاهش یابد و وقت کمتری از آموزش به ارزشیابی اختصاص داده شود و از طرف دیگر، طیف وسیع‌تری از هدف‌های برنامه درسی در آزمون مورد پرسش قرار گیرند.

ایتالیایی، زبان انگلیسی، ریاضیات، علوم، مذهب (کاتولیک)، تاریخ، جغرافیا، فناوری اطلاعات، موسیقی و هنر تهیه و اجرا می‌شوند. هر آزمون ملی متشکل از دو بخش شفاهی و کتبی است.

در سوئد، با استناد به نتایج به دست آمده از آزمون ملی در مورد هر دانش‌آموز قضاوت می‌شود. شرکت در آزمون ملی دوره دبستان داوطلبانه، اما شرکت در آزمون درس‌های زبان مادری، ریاضی و زبان انگلیسی در پایه نهم اجباری است. با وجود این، نمره حاصل از این آزمون‌ها در سرنوشت دانش‌آموز اثرگذار نیست.

در هلند، مؤسسه ملی تدوین برنامه‌ها، برنامه درسی، محتوا و هدف‌های مورد انتظار را مشخص می‌کند. در این کشور، سنجش‌های ملی با هدف اندازه‌گیری یادگیری دانش‌آموزان و مقایسه آن با هدف‌های تعیین شده از طریق انتخاب نمونه معرف با فاصله ۲ سال در پایه‌های ۲، ۴، ۶ و ۸ صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر، اثربخشی برنامه‌های قبلی و برنامه‌های جدید با توجه به تجدیدنظر در برنامه‌ها هر ۵ سال یک بار، از این طریق مورد ارزشیابی قرار می‌گیرد. از داده‌های این سنجش‌ها برای ارزشیابی اثربخشی برنامه‌های درسی و در صورت ضرورت تغییر در هدف‌های مورد انتظار استفاده می‌شود. این آزمون‌ها را «مؤسسه ملی اندازه‌گیری آموزشی» انجام می‌دهد.

بسیاری از کشورها با شرکت در مطالعات بین‌المللی و بهره‌گیری از این فرصت‌ها، ضمن فراهم آوردن تصویری روشن از وضعیت آموزش و پرورش خود، این امکان را نیز فراهم می‌آورند که تصویر واقعی خویش را در یک آیین جهانی مشاهده کنند. در این کشورها سنجش و جمع‌آوری اطلاعات با هدف شناخت ضعف‌ها و مشکلات و تفسیر منطقی از علل ضعف‌ها و مشکلات انجام می‌گیرد و در پی هر ارزشیابی، برای بهبود و افزایش کیفیت

سنجش‌های ملی به خصوص سنجش‌های نمونه‌محور، معمولاً با هدف ارزشیابی آموزشی و بررسی میزان موفقیت نظام آموزشی در رسیدن به هدف‌های آموزشی و کسب معیارهای آموزشی انجام می‌گیرند